herpy

FIRFISLER

Argentine Black and White Tegu

Salvator merianae

Salvator merianae er den største av tegu-øglene: en kraftig, klok og dagaktiv øgle fra det østlige og sentrale Sør-Amerika med svarte og hvite bånd. Hannene blir opptil 150 cm og veier flere kilo. Arten trenger et spesialbygd terrarium på minst 300 × 150 × 150 cm, et dypt og fuktig gravesubstrat, kraftig varme og UVB, og den lever i 15-20 år. I naturen går den i dvale i 4-6 måneder av året.

Familie: Teiidae Tidligere navn: *Tupinambis merianae*

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**80-150 cm** total lengde inkl. hale
Vekt	**2 500-8 000 g**
Levealder	**15-20 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Bakkelevende og gravende**
Biotop	**Savanne, tørrskog og regnskog**
Vanskelighetsgrad	**Erfaren**

STELL

Min. terrarium	**300 × 150 × 150 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**24-35 °C**
Varmeplass	**52-57 °C**
Temperatur, natt	**20-23 °C**
Luftfuktighet	**70-80 %**
Vann	**Vannskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-sone 3
Vinterhvile	**15-20 °C** 17-22 uker
Kosthold	**Insekter, frukt, planter, virveldyr og mark/snegler**
Holdes	**Alene**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kjønnsmoden	**24-36 mnd.**
Kullstørrelse	**18-25 egg**
Kull per år	**1-2**
Inkubasjon	**40-75 dager** ved 29-30 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Liste II**
EU-vedlegg	**Vedlegg B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Salvator merianae er den største av tegu-øglene: en tungt bygd, muskuløs øgle med et bredt, trekantet hode, kraftige bein og en lang hale som er rund i tverrsnitt. Voksne dyr er svarte med hvite til grå-hvite bånd og flekker som danner vannrette rader langs kroppen. Nyklekte unger har en smaragdgrønn snute og forkropp med svarte tegninger. Det grønne blir svart i løpet av de første månedene, og halen har gule bånd som med alderen løses opp til svake prikker. Halen kan kastes, og den brukes som pisk mot fiender.

Hannene blir 120-150 cm inkludert hale og opptil 50 cm fra snute til kloakk. De får kraftige kinn fordi kjevemusklene vokser, særlig i paringstiden. Hunnene er tydelig mindre, opptil omtrent 90 cm, og veier 2,5-7 kg. En nyklekt unge veier omtrent 10 g og kan veie 8 kg etter fire-fem år. Veksten er raskest de to første leveårene og stopper rundt det fjerde.

Arten ble beskrevet i 1839 som *Salvator merianae* til ære for naturforskeren og kunstneren Maria Sibylla Merian. Fra 1845 og i over 150 år ble den forvekslet med *Tupinambis teguixin* og regnet som samme art. I 1995 fikk den igjen artsstatus som *Tupinambis merianae*, og i 2012 kom den tilbake til slekten *Salvator*. Eldre litteratur og mange utbredelseskart blander derfor de to artene sammen. *T. teguixin* er blekgul og svart, forblir mye mindre og har runde flekker på bakbeina. Dyr som selges som blå, er en fargeform av *S. merianae*; den blå tonen viser seg først rundt kjønnsmodenheten. Der utbredelsen møter *Salvator rufescens* i det sentrale Argentina, krysser de to artene seg naturlig.

S. merianae er en svært intelligent øgle som kan trenes og lærer å kjenne holderen sin. Den er likevel ikke et kjæledyr i hundens forstand: den biter, klorer og slår med halen når den er redd eller trengt, og unge dyr på rundt 45-75 cm går gjennom en fase der de er forsvarsberedte og irritable. Et voksent dyr krever et terrarium som de fleste hjem ikke har plass til, en kost som koster mye, og 15-20 års stell. Dyr som holdes godt, kan bli over 20 år.

Utbredelse og leveområde

Salvator merianae lever i det østlige og sentrale Sør-Amerika. Den finnes i store deler av Brasil, fra Rio Grande do Sul i sør til Ceará og Rio Grande do Norte i nordøst og vestover til Amazonas, og dessuten i Uruguay, Paraguay, det østlige Bolivia (Santa Cruz og Beni) og det nordlige og østlige Argentina (blant annet Formosa og Corrientes). Typelokaliteten er delstaten Rio de Janeiro.

Mange utbredelseskart er feil, fordi arten lenge ble forvekslet med andre tegu-øgler. Kartet viser den opprinnelige utbredelsen. Rømte og utsatte dyr har dannet bestander i Florida og Georgia og er sett i South Carolina; de hører ikke til artens naturlige utbredelse.

> **Naturlig utbredelse:** Brasil, Uruguay, Paraguay, Bolivia og Argentina.

LEVEOMRÅDE

Salvator merianae lever i skog, skogkanter, savanne og kratt. Plantedekket betyr mindre enn jorda, som må kunne graves i: dyrene bor i selvgravde huler og finnes også ved oversvømte enger, kanaler, dammer og vassdrag. Om dagen soler de seg og når en kroppstemperatur på 32-35 °C. Om natten trekker de seg tilbake til hulen.

Årsrytmen er tydelig. Fra vår til høst er dyrene aktive, og i den kjølige, tørre vinteren ligger de i hulen uten å spise i 4-6 måneder. Dvalen er dyp, og stoffskiftet faller til omtrent en femtedel. Kroppstemperaturen i hulen ligger på rundt 17-21 °C. Etter dvalen følger paringstiden, og hunnene bygger rede av tørt gress, kvister og blader og blir ved reiret. I forplantningstiden, i den søramerikanske våren fra september til desember, holder dyrene en kroppstemperatur som om natten ligger flere grader over hulens, fordi de selv produserer varme. Det er uvanlig for en øgle.

Arten er altetende og opportunistisk. Den tar insekter, snegler, edderkopper, krepsdyr, frosker, øgler, slanger, små pattedyr og fugler, egg og åtsler og store mengder frukt og frø. Voksne spiser mer plantekost enn unger.

Stell

TERRARIET

En voksen hann skal ha et terrarium på minst 300 × 150 × 150 cm (lengde × bredde × høyde), og en voksen hunn minst 240 × 120 × 120 cm. Så store terrarier må bygges eller bestilles spesielt. Større er bedre. Unger vokser svært raskt og må flytte til større terrarier, ofte flere ganger de to første årene.

Dyret graver, og bunnsubstratet er den viktigste delen av innredningen. Gi et dypt lag, gjerne 30-60 cm, i det minste i den ene enden. En blanding av ca. 40 % gjødselfri hagejord, 40 % kokosfiber og 20 % lekesand med et lag løv øverst holder på fuktigheten og er god å grave i. Kokosskall, sypressbark og eukalyptusbark fungerer også. Unngå tørr sand, pottejord med tilsetninger og flis av furu og gran. Bytt hele bunnsubstratet minst hvert kvartal, og fjern smuss fortløpende.

Terrariet skal ha frontåpning og nett i taket for ventilasjon og sikker montering av lamper. Dyret velter lamper som ikke sitter fast, så fest dem godt og skjerm dem. Døra må kunne låses, for dyret er sterkt og kan hoppe nesten en meter. Sett inn en stor, lav vannskål som dyret kommer oppi og opp av. Tegu-øgler drar substrat inn i vannet og legger avføring i det, så bytt vannet daglig. Gi dessuten en skjuleboks med fuktig sphagnum, der luftfuktigheten er 90-100 %, og flere tørre skjul.

Dyret holdes enkeltvis. To dyr kan holdes sammen i et terrarium som er dobbelt så stort, men det er ikke sikkert at det fungerer. En hann og en hunn holdes ikke sammen utenfor paringstiden, og små dyr holdes ikke sammen med store, fordi de små kan bli spist.

TEMPERATUR

Salvator merianae skal ha en tydelig gradient. Solplassen har en overflatetemperatur på 52-57 °C, målt med et infrarødt termometer. Den varme siden av terrariet er 32-35 °C og den kjølige siden 24-29 °C. Alt lys og all varme slås av om natten, slik at temperaturen faller til 20-23 °C og dyret sover dypere.

Bruk halogenspotter eller glødepærer, som gir en varme som minner om solens. Keramiske varmeelementer og varmematter gir svak varme og egner seg ikke til solplassen. Et voksent dyr er for stort for én pære, så sett flere pærer tett sammen slik at hele kroppen varmes jevnt. I et terrarium som er 120 cm høyt, er pærer på rundt 100 W et utgangspunkt; effekten avhenger av avstand, romtemperatur og nett. Mål jevnlig, og unngå dimmere, som reduserer den dyptgående varmen.

Vinterhvile er valgfritt i fangenskap. I naturen ligger dyrene i dvale i 4-6 måneder ved 17-21 °C; i terrariet passer en hvile på 4-5 måneder ved 15-20 °C. Et friskt, voksent dyr kan også holdes aktivt, fôret og oppvarmet hele året, og det er det riktige for unger det første året, nyervervede dyr, undervektige dyr og alle dyr der helsa er usikker.

Vil man gi vinterhvile, gjelder reglene i temaet om vinterhvile: bare friske dyr i god form, en nedtrapping over flere uker og en tom tarm før temperaturen senkes. Temaets fastetider dekker dyr opptil 3 kg; for tegu-øgler på flere kilo finnes det ingen fastlagt regel, så fasten bør vare minst en måned, og temperaturen holdes over 13 °C mens tarmen tømmes. Senk lysets lengde og varmen gradvis, slå deretter av lampene, og hold 15-20 °C med et dypt, fuktig gravelag og tilgang til drikkevann. Vei dyret før hvilen og med jevne mellomrom, og avbryt hvilen hvis det går tydelig ned i vekt eller virker sykt. Oppvåkningen tar 3-5 dager: hev temperaturen og lyset gradvis, gi vann først, og tilby mat når dyret er aktivt og varmt.

Les mer: Varme og temperatur Les mer: Vinterdvale og årstider

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Luftfuktigheten i terrariet skal være 70-80 %. Hold den oppe ved å vanne bunnsubstratet til det er jevnt fuktig, men ikke gjørmete, og gjenta det ukentlig, og ved å sprøyte daglig. Flere korte sprøytinger virker bedre enn én lang. Mål med to hygrometre, ett i den varme og ett i den kjølige enden, for den kjølige siden er fuktigere enn den varme.

Skjuleboksen med fuktig sphagnum gir et lokalt fuktig sted på 90-100 %, og mosen byttes ofte slik at den ikke mugner. Dyret skal alltid ha ferskt drikkevann.

LYS OG UVB

Salvator merianae er dagaktiv og skal ha sterkt lys og UVB 12-14 timer om dagen. I tillegg til varmepærene skal terrariet ha kraftig dagslys som lyser opp minst halve lengden, for eksempel kraftige LED-armaturer. Når været tillater det, er direkte sol i et sikret utendørsbur et godt tillegg.

Arten hører til Ferguson-sone 3. Bruk et T5 HO-rør på 10-14 % i en armatur med reflektor over solplassen, slik at røret dekker omtrent halve lengden av terrariet. Målet er en UV-indeks på 3-4 på solplassen og lavere andre steder, slik at dyret kan velge. Uten nett er avstanden mellom rør og rygg typisk 43-55 cm avhengig av røret; nett tar en del av UVB-strålingen, og da må avstanden være kortere, helst kontrollert med et UV-måleinstrument. Rørene mister effekt og byttes etter produsentens anvisning.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

Salvator merianae er altetende og skal ha en variert kost. Et voksent dyr får omtrent 60 % animalsk føde, 30 % grønnsaker og 10 % frukt. Unger under ett år får omtrent 90 % animalsk føde, mest insekter, og 10 % grønt med litt frukt innimellom. I naturen består mageinnholdet hos voksne av 30-60 % planter, mest frukt, men i fangenskap gis frukt sparsomt, fordi dyret beveger seg mindre og lett blir fett.

Unger opptil 6 måneder fôres 5 ganger i uken, 7-12 måneder 4 ganger, 1-2 år 3 ganger og voksne 2 ganger i uken. Porsjonen er omtrent på størrelse med dyrets hodeskalle. Hele byttedyr skal være litt mindre enn hodeskallen, for tegu-øgler tygger ikke maten og kan bli kvalt.

Animalsk føde: kakerlakker, siklader, gresshopper, melorm, silkeormer, meitemark, snegler (helst med skall), kyllinger og vaktler, mus, rotter, kanin, kylling- eller kalkunkjøttdeig med kalk, hjerte, hele fisk, reker og kreps. Hele byttedyr er bedre enn kjøtt, fordi de inneholder kalk og andre næringsstoffer. Kjøttdeig og insekter støves med kalk og multivitamin. Frosne byttedyr tines i kjøleskapet og varmes til omtrent kroppstemperatur før de gis. Egg gis helst kokte, fordi rå eggehvite inneholder avidin, som hindrer opptaket av biotin. Fisk som inneholder tiaminase (for eksempel sild, makrell, tobis og tunfisk), gis kokt, fordi stoffet bryter ned vitamin B1.

Grønt: løvetann, grønnkål og andre kåltyper, gulrot, squash, gresskar og paprika, vasket og skåret i små biter. Gi aldri avokado, løk, spinat, salat, brokkoli eller aubergine.

Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd

ATFERD OG HÅNDTERING

Salvator merianae er klok og nysgjerrig og kan lære å reagere på navnet sitt, løse små oppgaver for å nå maten og følge enkle kommandoer. Dyrene kan bli svært tamme hvis de venner seg til mennesker fra unge av med rolig og utholdende håndtering. Unger er sky og prøver å flykte. La dem venne seg til hånda di, ta på dem mens de spiser slik at de lærer forskjellen på hånd og mat, og nærm deg fra siden, aldri plutselig ovenfra.

Rundt 18-24 måneders alder, når dyret er 45-75 cm langt, går det gjennom en periode på noen måneder der det er forsvarsberedt og irritabelt, selv om det har vært tamt. Gi det ro og plass, og bruk kraftige hansker hvis det må håndteres. Perioden går over. Et voksent dyr har et kraftig bitt, skarpe klør og en hale som kan slå som en pisk, så hold avstand når dyret er redd. Forstyrr det aldri i skjulet.

Dyret graver, klatrer og utforsker og trenger variasjon: et dypt gravesubstrat, skjul, greiner og store steiner. Vask hendene etter kontakt med dyret og terrariet, for *Salmonella* er vanlig hos krypdyr.

Les mer: Karantene og hygiene

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Dyrene blir kjønnsmodne rundt det tredje leveåret, når hunnene veier omtrent 1,5 kg. Hannene er større enn hunnene og får store, muskuløse kinn som vokser ytterligere i paringstiden. Hunner bør være fullvokste og i god form før de settes i avl, og alle avlsdyr må være friske.

PARRING

I naturen parer dyrene seg om våren etter dvalen. Hannene blir aktive og territorielle, og hunnene følger hannenes duftspor. I fangenskap holdes hannen og hunnen adskilt utenfor paringstiden og settes sammen under oppsyn når de har våknet og spist igjen. Se etter bittsår, og skill dyrene hvis hannen fortsetter å bite.

EGGLEGGING OG KULL

Hunnen legger vanligvis ett eggkull i året, typisk 18-25 egg, men et kull kan være på 7-66 egg, og de største kullene kommer fra store hunner. Et kull veier omtrent 40 % av hunnens vekt. Hunner i fangenskap kan legge to kull i året. I naturen bygger hunnen et reir av tørt gress, kvister og blader og blir ved reiret og forsvarer det. Gi hunnen et dypt, fuktig gravelag, tørt redemateriale og ro. Graver hun lenge uten å legge, eller blir hun sløv, skal hun til en dyrlege.

INKUBASJON

Eggene klekkes etter 40-75 dager, i gjennomsnitt omtrent 64 dager, avhengig av temperaturen. En stabil temperatur rundt 29 °C gir flest klekte egg og de største ungene. Ved 32 °C eller ved temperaturer som svinger mellom 25 og 35 °C utvikler eggene seg raskere, men færre klekkes, og ungene blir mindre. Rugemedium og luftfuktighet er ikke dokumentert for arten; i naturen ligger eggene i et reir av plantemateriale i jorda.

Les mer: Luftfuktighet, sprøyting og ventilasjon

OPPDRETT AV UNGER

Ungene veier omtrent 10 g og er 17-25 cm lange. De vokser svært raskt og er fullvokste etter fire-fem år. De får insekter og små byttedyr fem ganger i uken og trenger kalk, UVB og rikelig med varme. Hold ungene adskilt etter størrelse, fordi store dyr spiser små. Unger holdes aktive og fôret gjennom den første vinteren.

Helse og vanlige feil

De fleste problemer skyldes feil i stellet. De typiske er:

- Metabolsk skjelettsykdom ved for lite kalk, D-vitamin eller UVB, med bløte kjever og skjeve bein.
- Overvekt ved for mye fett kjøtt, for mange gnagere, for mye frukt og for lite bevegelse. Vei dyret jevnlig; et plutselig vekttap er et faresignal.

- Luftveisinfeksjoner ved for lav temperatur eller et bunnsubstrat som er konstant vått.
- Forbrenninger, hvis dyret kan nå varmepærene. Skjerm dem.
- B1-vitaminmangel ved mye rå fisk med tiaminase og biotinmangel ved mange rå egg.
- Innvollsorm og andre parasitter, særlig hos importerte dyr. Nye dyr bør stå i karantene og få en avføringsprøve undersøkt.
- Problemer med hudskiftet ved for tørr luft.
- Eggleggingsbesvær hos hunner uten et egnet sted å grave.
- Vekttap eller sykdom under eller etter en vinterhvile hos dyr som ikke var i god form.

Dyret skal til en dyrlege med erfaring i krypdyr hvis det går ned i vekt, slutter å spise utenfor en vinterhvile, puster med åpen munn eller virker sløvt.

Les mer: Typiske sykdommer og tegn på sykdom

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.